

Akîka'da Erkek Çocuk İçin İki, Kız Çocuk İçin Bir Koyun Kesilmesini Bildiren Hadis Üzerine İnceleme

Nuri Tapan | <https://orcid.org/0000-0002-8810-2268> | nuritapan@gmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hadis Anabilim Dalı Nevşehir, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/019jds967>

Öz

Yüce dinimiz İslâm, âlemlerin rabbi olan Allah'ın peygamberlerin sonuncusu olan Hazreti Muhammed'e insanlara tebliğ etmesi için gönderdiği en son ve en mükemmel dinidir. İslâm dini, insanları küfrün karanlıklardan imanın aydınlığa ulaştırabilmek için insanların hayatını kuşatan uygulamalara sahip bir yapıdadır. Amel diyebileceğimiz bu uygulamalardan sorumlu olma zamanı nasıl ki ergenlik çağı ile başlıyorsa insanın dünyaya geldiği andan itibaren de İslâm dininde birtakım uygulamaların varlığı bilinmektedir. İslâm dininde insanoğlunun doğumunun ilk haftaları içerisinde yapılması istenen çocuğun kulağına ezan okunması, çocuğa dua edilmesi, çocuğun damağına bal gibi tatlı maddenin sürülmesi, çocuğa isim verilmesi, çocuğun saçının kesilip ağırlığınca tasaddukta bulunulması, çocuğun sünnet edilmesi ve çocuk adına akîka kurbanı kesilmesi gibi uygulamalar vardır. Bu çalışmamızda çocuğun doğumunun ilk haftasında kesilmesi tavsiye edilen akîka kurbanı hakkındaki rivayetler sened ve metin açısından değerlendirilecek olup kaç tane kesilmesi gerektiği hususunda açıklamalarda bulunulacaktır. Yeni doğan çocuktan dolayı Allah'a bir şükür ifadesi olarak kesilen akîka kurbanı Hazreti Peygamber'den önce cahiliye döneminde âdet olarak kesilirken İslâmiyet'ten itibaren yine uygulanmış ve bu uygulama dîni bir hüviyet kazanmıştır. İslâm âlimleri arasında akîka kurbanının hükmü konusunda her ne kadar ihtilaf olsa da akîka kurbanı kesmenin genel olarak sünnet olarak telakki edildiği kabul edilmektedir. Akîka kurbanının genel olarak sünnet olduğu kabul edildiği takdirde yine İslâm âlimleri arasında erkek ve kızlar için kesilen akîka kurbanının sayısı hakkında da ihtilaflar bulunmaktadır. Akîka kurbanının sayısı hakkındaki genel kanaat ise erkekler için iki, kızlar için bir kurbanın kesilmesi yönünde olmakla birlikte günümüz şartlarında ailelerin iktisadi durumları da değerlendirildiği zaman erkek ve kız adına bir kurbanın kesilmesiyle de amacın gerçekleşeceği neticesine ulaşılmış

bulunmaktayız.

Anahtar Kelimeler

Akika, Kurban, Hadis, Rivayet, Sünnet.

Atıf Bilgisi

Tapan, Nuri. "Akika'da Erkek Çocuk İçin İki, Kız Çocuk İçin Bir Koyun Kesilmesini Bildiren Hadis Üzerine İnceleme". *Nisar* 1 (Kasım 2022), 29-63.

Geliş Tarihi	09.09.2022
Kabul Tarihi	21.10.2022
Yayın Tarihi	30.11.2022
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	nisardergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

A Review on the Hadith that States the Slaughter of Two Sheep for a Boy and a Sheep for a Girl in Aqeeqah

Nuri Tapan | <https://orcid.org/0000-0002-8810-2268> | nuritapan@gmail.com

Graduate Student, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Department of Hadith

Nevşehir, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/019jds967>

Abstract

Our supreme religion, Islam, is the last and most perfect religion that Allah, the Lord of the worlds, sent to Prophet Muhammad, the last of the prophets, to convey to people. The religion of Islam has a structure that encompasses the lives of people in order to bring people out of the darkness of disbelief to the light of faith. Just as the time to be responsible for these practices, which we can call deed, starts with adolescence, it is known that there are some practices in the religion of Islam from the moment people are born. In the religion of Islam, some applications that are desired to be carried out in the first weeks of the birth of human beings are such as reading the call to prayer in the child's ear, applying a sweet substance such as honey to the child's palate, naming the child, cutting the child's hair and giving charity by its weight, circumcising the child, sacrificing aqeeqah on behalf of the child. In this study, the narrations about the aqeeqah sacrifice, which is recommended to be cut in the first week of the child's birth, will be evaluated in terms of deed and text, and explanations will be given about how many should be cut. While the aqeeqah sacrifice, which was sacrificed as an expression of gratitude to Allah due to the newborn child, was slaughtered as a custom in the period of ignorance before the Prophet, it has been practiced again since Islam and this practice has gained a religious identity. Although there is disagreement among Islamic scholars about the ruling of slaughtering the aqeeqah sacrifice, it is generally accepted that slaughtering the aqeeqah sacrifice is considered as sunnah. Even if it is accepted that the aqeeqah sacrifice is generally circumcised, there are also disagreements among Islamic scholars about the number of aqeeqah sacrifices for boys and girls. The general opinion about the number of aqeeqah sacrificed is that two qurbans are sacrificed for boys and one qurban for females, but when the economic conditions of families are evaluated in today's conditions, we have come to the conclusion that the aim will be achieved by slaughtering a qurban for both boys and girls.

Keywords

Aqeeqah, Sacrificed, Hadith, Narration, Sunnah.

Citation

Tapan, Nuri. "Akîka'da Erkek Çocuk İçin İki, Kız Çocuk İçin Bir Koyun Kesilmesini Bildiren Hadis Üzerine İnceleme". *Nisar* 1 (Kasım 2022), 29-63.

Date of Submission	09.09.2022
Date of Acceptance	21.10.2022
Date of Publication	30.11.2022
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	nisardergisi@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Yüce dinimiz İslâm, insanlar arasındaki adalete, insanların hürriyetine ve insanların saygınlığına büyük önem vermektedir. Bu bakımdan, insan ile ilgili olan konulara önem vermiş ve insanın var olduğu her alana yönelik koruyucu ve gelişimine katkı sağlayacak uygulamaların tatbik edilmesine ehemmiyet vermiştir. İnsanın daha dünyaya gelmeden önce anne ve baba seçiminde bazı kriterler ortaya konulmuş, ana rahminde ceninken bazı haklar tanınmıştır. Doğumunu takip eden süreç içerisinde ise çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunması, çocuğun damağına bal gibi tatlı maddenin sürülmesi demek olan tahnik uygulaması, çocuğa güzel isim verilmesi, çocuğun saçının kesilip ağırlığına infakta bulunulması, çocuğun sünnet edilmesi ve çocuk adına akıka kurbanı kesilmesi gibi uygulamaların yapılması teşvik edilmiştir. Doğumunun ilk günlerinde çocuk için bu şekilde uygulamaların bulunması çocuğun topluma kazandırılmasına yönelik katkı sağlayacağı söylenebilir.

İslâm, sadece bu uygulamalarla da yetinmemiş olup insan hayatının her alanında ve her safhasında bazı uygulamaların tatbik edilmesini istemiştir. Ayrıca insanoğluna olan saygınlık sadece insanın hayatıyla da sınırlandırılmamış olup vefatı sonrasında bazı uygulamalarla saygınlığı devam ettirilmiştir. Vefatından sonra yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazı ve defin işlemleri gerekli kılınmıştır.

Bu çalışmamızda çocuğun doğumunun ilk haftasında kesilmesi tavsiye edilen akıka kurbanı hakkında bilgi verilip erkek çocuklar ve kız çocuklar hakkında kaç tane kesilmesi gerektiği hususunda açıklamalarda bulunulacaktır. Ayrıca konumuzla ilgili rivayetlerin sened ve metin tenkitleri yapılacaktır.

1. Akıka Kavramı

Arapça akka > yeukku (يَعُقُّ > عَقَى) fiilinin ism-i mef'ûl kalıbının dişil biçimi olan akıka (عَقِيْقَةٌ) kelimesi sözlükte “kesmek, yarmak, yeni doğan çocuğun saçı, kuzu, sığır, devetüyü, havaya atılan ok, sünnet olan çocuğun sünnet derisi, nehir, su tulumu, şimşeğin bulut içindeki parıltısı” gibi anlamlara gelmektedir.¹

¹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414/1993), 10/257-259; Mevlût Sarı, *Arapça-Türkçe Lûgat* (İstanbul: İpek Yayınları,

İstılahta ise yeni doğan çocuk için Allah'a (c.c.) bir şükür ifadesi olarak kesilen hayvana verilen isimdir.² Çocuğun doğum öncesinde yaşanan kaygılar çocuğun doğmasıyla kaybolup yerini sevinç duyguları aldığından dolayı minnettarlık duygusundan dolayı Allah'a şükretmek maksadıyla sunulmaktadır.

Çocuğun saçının akıka kurbanı kesildiği gün tıraş edildiğinden dolayı bu ismi aldığı da³ nakledilmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.s.) aynı kelimeden türeyen ve “anne babaya karşı gelmek, sıla-ı rahmi kesmek” manasındaki *ukûk* (عقوق) sözcüğünü⁴ kullanmayı hoş görmemiş, daha çok *nesîke* (نسيكة) ve *zebihe* (ذبيحة) kavramını kullanmayı tercih etmiştir.⁵ Bununla beraber bazı rivayetlerde *akıka* kelimesinin kullanılması ise muhataplara bildikleri kelimelerle anlayacakları şekilde hitap etme gayesine bağlanmış olup bu kelimenin kullanılmasında bir sakınca olmadığı şeklinde te'vil edilmiştir.⁶

İslâmiyet'ten önce Araplar arasında erkek çocuklar için akıka kurbanı kesmek âdetti.⁷ İslâmiyet, cahiliye zamanında uygulanan akıkada bulunan şirk unsurlarını reddederek İslâm'a uygun hale getirmiş ve bu uygulamayı devam ettirmiştir.⁸ Cahiliye zamanında uygulanan bu uygulama Hz. Peygamber'in

1984), 1031.

² Heyet (Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye), *el-Mevsû'atü'l-fıkhîyye* (Kuveyt: Dâru's-Selâsil, 1404-1427/1983-2006), 5/75.

³ Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm el-Büstî el-Hattâbî, *Ğarîbü'l-ĥadîs*, thk. Abdülkerîm İbrâhîm el-Azbâvî (Dımaşk: Dâru'l-Fıkr, 1402/1982), 1/268-269; Ebû's-Seâdât el-Mübârek b. Esîrüddîn eş-Şeybânî Mecdüddin İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi ġarîbi'l-ĥadîs ve'l-eşer*, thk. Halîl Me'mun Şihâ (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1435/2014), 2/237.

⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 10/257; Mustafâ İbrâhîm vd., *el-Mu'cemu'l-vasît* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1986), 616.

⁵ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvaţta'* (Yahyâ b. Yahyâ *el-Leysi rivayeti*), thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî (Beyrut: Müessesetü Zâyid b. Sultân, 1425/2004), “Aķıķa”, 1 (No. 1838); Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünen*, thk. Abdülfettâh Ebû Guddê (Halep: Mektebü'l-Matbûâtü'l-İslâmiyye, 1406/1986), “Aķıķa”, 1 (No. 4212).

⁶ Fahrettin Atar, “Akıka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/264.

⁷ Zeki Tan, “Kur'an Öncesi Arap Toplumunun Örf ve Adetlerini Bilmenin Kur'an'ı Anlamadaki Rolü: Kurbân Örneği (II)”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32/32 (2011), 167.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Mısrî Muhammed İliş, *Minehu'l-celîl 'alâ Muĥtaşari's-Şeyĥ Ĥalîl* (Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1409/1989), 2/491; Tan, “Kurbân Örneği”, 167.

risâlet ile görevlendirilmesinden sonra da hem fiili olarak hem de sözlü olarak devam ettirilmiş olup Hz. Peygamber'den sonra da günümüze kadar uygulanmıştır.

Cahiliyede olup da İslâmiyet'in tashih ettiği akîkadaki bazı düzeltmeler ise şu şekildedir:

- Akîka kurbanı kesme uygulaması kız çocukları için değil de sadece erkek çocukları için uygulanırken İslâmiyet bu uygulamaya erkek çocuklara ilave olarak kız çocukları da dâhil etmiştir.⁹

- Çocuğun başına kan sürülme uygulaması yasaklanmıştır.¹⁰ Çocuğun başına kan sürülmesini yasaklayan rivayetlerden dolayı da âlimlerin çoğunluğuna göre akîka kanının çocuğun başına sürülmesi mekruh olarak kabul edilmektedir.¹¹ Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) cahiliye zamanında çocuğun kafasına yerleştirilen kanlı pamuk yerine zaferan gibi güzel kokuların sürülmesini emrettiği¹² nakledilmektedir.

Hz. Peygamber'in gerek fiili uygulaması gerekse de sözlü ifadelerinde akîka kurbanı kesilmesi hakkındaki farklı ifadelerinin bulunmasından dolayı akîka kurbanının hükmü konusunda İslâm âlimleri ihtilaf etmişlerdir.

Akîka kurbanının mensuh, mubah, müstehap, sünnet ve vacip olabileceği şeklinde görüşler bulunmaktadır. Bununla birlikte İslâm âlimleri akîka kurbanının genel olarak iki görüş olan müstehap ve sünnet-i müekkeke olduğu görüşünü benimsedikleri görülmektedir.

Akîka kurbanı Hanefîlere göre müstehap, Ebû Hanîfe'ye göre mubah, Malîkî, Şafîî ve Hanbelîlere göre sünnet ve Zahirîlere göre vacip olduğu¹³ ifade edilmektedir. İmam Muhammed'e göre akîka kurbanı kesmek nafil bir ibadet

⁹ Tan, "Kurbân Örneği", 167; Atar, "Akîka", 2/264.

¹⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnâvût - Âdil Mürşid - Muhammed Kâmil Karabelli - Abdulatîf Hırzullah (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009), "Zebâ'ih", 2 (No. 3166).

¹¹ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbü'rî, *el-İknâ'*, thk. Abdullah b. Abdülazîz el-Cibrîn (by. 1408/1987), 1/379.

¹² Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, thk. Merkezî'l-Buhûs Dâru't-Ta'sîl (Beyrut: Dâru't-Ta'sîl, 1437/2013), 5/67 (No. 8211).

¹³ Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1425/2004), 3/14.

türünden olup kurban bayramıyla nesh edilmiş ve dileyenin yapabileceği bir ibadettir.¹⁴

Akîka kurbanı çocuğun doğumunun 7. gününde kesilmesi müstehap kabul edilmiş olup¹⁵ bu günlerden önce veya sonra kesilmesi de câizdir. Eğer zaruret durumu olursa akîka kurbanının ertelenmesinde de bir sakınca bulunmamaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in risâlet ile görevlendirilmesinden sonra kendi adına akîka kurbanı kestiği¹⁶ nakledilmektedir.

Akîka kurbanında bulunması gereken özellikler ise kurban bayramında kesilebilecek olan kurbanların özellikleri gibidir. Kurban bayramında kesilecek kurbanın şartlarını taşıması ve ayıplardan salim olması gerekmektedir.¹⁷

Kesilen akîka kurbanının kemikleri çocuğun sağlıklı olması için bir uğur sayılarak kemiklerinin kırılmadan eklem yerlerinden sıyrılıp öylece pişirileceği¹⁸ nakledilmekte olup akîka kurbanının kemikleri ve çocuk arasında bir bağlantı kurulmuştur. Bu görüşü Şafîiler ve Hanbelîler benimsemekle birlikte Mâlikîlere göre ise bu uygulamanın tam tersi yapılmalıdır. Nitekim bu uygulama çocuğun kötü olabilecek hasletlerinin kırılmasına vesile olabilecek ve cahiliye dönemindeki uygulamanın tam tersi yapılmış olunacaktır.¹⁹

Hadis kaynaklarına bakıldığı zaman Mâlik b. Enes'in *el-Muvaţta'*, Abdürrezzâk'ın ve İbn Ebî Şeybe'nin *el-Muşannef*leri, Buhârî'nin *eş-Şaḥîḥ*'i, Nesâî'nin *es-Sünen*'i gibi kaynaklarda "Kitâbü'l-'Akîka" diye özel bölümler açılmıştır. Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Beyhakî gibi muhaddisler ise konu ile ilgili rivayetleri *Udḥiye* (Kurbanlık Hayvan) ve *Zebâ'ih* (Hayvan Kesimi) bölümlerinde ele almışlardır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından ise akîka'nın varlığı hakkında "Her çocuk akîkasına rehine (gibi)dir. Akîkası yedinci gün kesilir, çocuktan eziyet kaldırılır

---

¹⁴ Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî Cessâs, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, thk. Abdullah Nezîr Ahmed (Beyrut: Dâru Beşâiri'l-İslâmiyye, 1416/1995), 3/232.

¹⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/15.

¹⁶ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/66 (No. 8208).

¹⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/438.

¹⁸ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/439.

¹⁹ Atar, "Akîka", 2/263.

ve ismi konulur”²⁰ ve “Çocukla birlikte akîka vardır. Onun için kan akıtın ve kendisinden eziyeti kaldırın”²¹ buyrulmaktadır.

Rivayetlerde eziyetin/ezânın giderilmesinden bahsedilmektedir. Eziyetin giderilmesi hususunda birkaç farklı çıkarım yapılabilmektedir:

Eziyet olarak rahim kanının kendisine bulaştığı saç olup tıraş ile bu eziyet çocuktan uzaklaştırılır.²² Eziyet olarak çocuğun kafasına sürülen akîka kanı olup daha sonra bu yasaklanarak çocuğa olan bu eziyet ortadan kaldırılır.²³ Eziyet olarak sünnet derisi olabilir ki çocuğun sünnet edilmesiyle bu eziyet ortadan kalkmış olur.²⁴

Rivayetlerde “erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir koyun” kesilmesinin bildirilmesi âlimler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Ayrıca erkek-kız eşitliği görüşünün savunulduğu çağımızda böyle rivayetler ise zaman zaman tartışma konusu olmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada söz konusu rivayetler ele alınmış, rivayetlerin geçtiği kaynaklar tespit edilmiş, sened ve metin tenkidi yapıp nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

²⁰ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/65-66 (No. 8206-8207); Humeydî, *el-Müsned*, 2/69 (No. 842); Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Kûfî, *el-Muşannef*, thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdülazîz eş-Şeserî (Riyad: Dâru Kunûzi İşbilya, 1436/2010), 13/361 (No. 25818); Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî İbn Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnavûtî - Âdil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 33/356 (No. 20188); Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009), “Eğâhî”, 21 (No. 2837); Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1417/1996), “Eğâhî”, 21 (No. 1522); İbn Mâce, “Zebâ'ih”, 1 (No. 3165); Nesâî, “Aķîka”, 5 (No. 4220).

²¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Şahîh*, thk. Mustafa Dîb el-Boğâ (Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993), “Aķîka”, 2 (No. 5154).

²² Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm el-Büstî el-Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1991), 4/264.

²³ Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm el-Büstî el-Hattâbî, *A'lâmü'l-hadîş fi şerhi Şahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed b. Sa'd b. Abdurrahman Âl-i Suûd (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-kurâ, 1409/1988), 3/2061.

²⁴ Buhârî, “Aķîka”, 2 (No. 5154). (Muhakkik Mustafa Dîb el-Boğâ'nın dipnottaki açıklamasıdır).

2. Rivayetlerin Sened Tahlili

Akıka'da erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir koyun kesilmesini bildiren rivayet merfûc²⁵ olarak Esmâ bint Yezîd (öl. 30/650)²⁵, Ümmü Kürz (öl. 51-60)²⁶, Hz. Aişe (öl. 58/678)²⁷, Ebû Hüreyre (öl. 58/678)²⁸, Abdullah b. Amr b. Âs (öl. 65/684-85)²⁹ ve Abdullâh b. Abbâs (öl. 68/687)³⁰ tarîkleriyle nakledilmektedir. Rivayetler, ulaşabildiğimiz ilk hadîs eserlerinden başlayarak kronolojik olarak ele alınacaktır. Değerlendirilmesi yapılan rivayetlerin tahrîci ise hicrî 3. yüzyıl sonu (Nesâî 303/915) ile sınırlı tutulmuştur. Rivayetin senedleri değerlendirilirken adı ilk defa zikredilen râvinin cerh ve ta'dîl durumu hakkında dipnotta açılama yapılacaktır. En sonunda ise senedlerin genel değerlendirilmesi yapılacaktır.

Erken dönemde kayıt altına alınmaları ve pek çok eserde zikredilmelerinden dolayı senedi değerlendirilecek tarîkler ise Ümmü Kürz, Hz. Âişe ve Abdullah b. Amr olarak belirlenmiştir. Esmâ bint Yezîd, Ebû Hüreyre ve Abdullâh b. Abbâs tarîkleri ise adı geçen sahâbî râvilerinin meşhur olmalarına rağmen rivayetlerinin çok geç dönemde kayıt altına alınmaları ve ilgili rivayetlerin çok

²⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/564 (No. 27582).

²⁶ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/63-64 (No. 8201-8202); Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr b. İsâ el-Kureşî el-Humeydî, *el-Müsned*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (Dımaşk: Dâru's-Sekâ, 1417/1996), 1/340 (No. 348-349); İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/362-363 (No. 25820-25821), 20/279 (No. 39059); Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî İbn Râhûye, *el-Müsned*, thk. Abdülgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî (Medine: Mektebetü'l-İmân, 1412/1991), 5/159-161 (No. 2279-2282); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/113 (No. 27139), 116-120 (No. 27142, 27143), 369 (No. 27369), 370-372 (No. 27371-27373); Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî (Riyad: Dâru'l-Muğni, 1412/1991), "Eğâhî", 9 (No. 2009, 2011); İbn Mâce, "Zebâ'ih", 1 (No. 3162); Ebû Dâvûd, "Eğâhî", 21 (No. 2834-2836); Tirmizî, "Eğâhî", 17 (No. 1516); Nesâî, "Akıka", 2-4 (No. 4215-4218).

²⁷ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/64-65 (No. 8203); İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/364-365 (No. 25826-25827); İbn Râhûye, *el-Müsned*, 2/461 (No. 1033), 3/691-692 (No. 1290-1292); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 40/30 (No. 24028), 42/144 (No. 25250); Tirmizî, "Eğâhî", 16 (No. 1513); İbn Mâce, "Zebâ'ih", 1 (No. 3163).

²⁸ Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr, *el-Müsned*, thk. Mahfuzurrahmân Zeynullâh - Âdil b. Sa'd - Sabrî Abdülhâlik Şâfî (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem), 1988-2009/1408-1430, 15/319 (No. 8857).

²⁹ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/66 (No. 8209); İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/364 (No. 25824); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/320-321 (No. 6713), 420-421 (No. 6822); Ebû Dâvûd, "Eğâhî", 21 (No. 2842); Nesâî, "Akıka", 1 (No. 4212).

³⁰ Bezzâr, *el-Müsned*, 11/341 (No. 5157).

az eserde zayıf senedle zikredilmelerinden dolayı sened değerlendirilmeleri yapılmayacaktır.

2.1. Ümmü Kürz (öl. 51-60) Rivayeti

Tam künyesi Ümmü Kürz el-Huzâîyye el-Ke^cbîyye el-Mekkî şeklindedir. Resûlullah (s.a.s.) Hudeybiye (6/628) günü kurbanının etini taksim ederken Ümmü Kürz'ün Resûlullah'ın yanına gelip Müslüman olduğu³¹ nakledilmektedir. Ümmü Kürz'ün sahabî olduğu ve Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunduğu, kendisinden de İbn Abbâs, Tâvûs b. Keysân, Habîbe bint Meysere, Atâ b. Ebî Rebâh ve Sibâ' b. Sâbit gibi râvilerin rivayet ettiği kaydedilmektedir.³² Ümmü Kürz tarîkiyle gelen rivayetler değerlendirilirken Ümmü Kürz'ün sahâbî olması sebebiyle sika bir râvi olarak kabul edilip ayrıca değerlendirilmeyecektir.

Abdürrezzâk'ın³³ (öl. 211/826-27) *el-Muşannef*'inde Bulunan 2 Rivayet

³¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadîr Âta (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1410/1990), 8/228.

³² Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-şahâbe*, thk. Âdil b. Yusûf el-Azâzî (Riyad: Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, 1419/1998), 6/3551; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-aşhâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1412/1992), 4/1951; Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983), 35/380.

³³ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî (öl. 211/826-27): Yemenli muhaddis olup *el-Muşannef* isimli meşhur eserin müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. Ali Akyüz, "Abdürrezzâk es-San'ânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/298-299.

- İbn Cüreyc³⁴ > Atâ³⁵ > Habîbe bint Meysere³⁶ > Ümmü Kürz > Resûlullah³⁷

İbn Cüreyc > Ubeydullah b. Ebî Yezîd³⁸ > Sibâ' b. Sâbit³⁹ > Muhammed b. Sâbit⁴⁰
> Ümmü Kürz > Resûlullah⁴¹

³⁴ Ebü'l-Velîd Abdülmelik b. Abdilazîz b. Cüreyc el-Kureşî (öl. 150/767): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "İmâm, hâfız, sika, vb." olarak tevsîk edilmiştir. (Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 1271/1952), 5/356; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, thk. Şeyh Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985), 6/325-326).

³⁵ Ebû Muhammed Atâ b. Ebî Rebâh Eslem el-Kureşî (öl. 114/732): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, sebt, vb." olarak tevsîk edilmiştir. (İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/330; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 5/78-79).

³⁶ Ümmü Habîb Habîbe bint Meysere b. Ebî Huseym el-Fihri (öl. ?): İbn Hibbân'ın *eş-Şikât* adlı eserinde isminden bahsedilse de sadece Atâ b. Ebî Rebâh, Habîbe'den yaptığı rivayette teferrüt etmiştir. Habîbe'den de başka kimsenin rivayette bulunmamasından dolayı Habîbe'nin kimliği tam olarak bilinmediğinden *Mechûlü'l-ayn* durumundadır. Bu bakımdan Habîbe, cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Makbûl" olarak zikredildiğinden senedinde bulunduğu rivayet hasen olarak değerlendirilecektir. Fakat senedde zayıflığı gerektiren başka durumlar varsa da onlar da değerlendirilmede dikkate alınacaktır. (Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *eş-Şikât* (Haydarâbât: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1393/1973), 4/194; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme (Suriye: Dâru'r-Reşîd, 1406/1986), 745).

³⁷ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/63 (No. 8201).

³⁸ Ubeydullah b. Ebî Yezîd el-Mekkî (öl. 126/743): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, vb." olarak tevsîk edilmiştir. (İbn Hibbân, *eş-Şikât*, 5/73; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 5/242; İbn Hacer, *Takrîb*, 375).

³⁹ Sibâ' b. Sâbit ez-Zührî (öl. ?): Begavi, İbn Kâni' ve pekçok kişi tarafından Sibâ' b. Sâbit sahâbî olarak kabul edilirken İbn Hibbân tarafından tabiîn olarak kabul edilmektedir. Netice itibarıyla çoğunluğa göre sahâbî olarak kabul edildiği için sika olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/312; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, 4/348; Mizzî, *Tehzîb*, 10/199).

⁴⁰ Muhammed b. Sâbit b. Sibâ' el-Hicâzî (öl. ?): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, sadûk ve meçhûlü'l-hâl" olarak zikredildiğinden dolayı rivayeti hasen olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/216; Mizzî, *Tehzîb*, 24/549-550; İbn Hacer, *Takrîb*, 470). Muhammed b. Sâbit hakkında Dârakutnî *İlelü'l-hadis* adlı eserinde şöyle bir açıklama yapmaktadır: "Abdürrezzâk, bu rivayette hata etmiştir. Nitekim bu rivayette Muhammed b. Sâbit bulunmamaktadır. Bu senedin doğrusu ise Sibâ' b. Sâbit b. Ammi Muhammed b. Sâbit şeklindedir". (Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *İlelü'l-hadis*, thk. Mahfûzürrahman Zeynullah es-Selefi (Riyad: DâruTaybe, 1405/1985), 15/396).

⁴¹ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/64 (No. 8202).

Humeydî'nin⁴² (öl. 219/834) *el-Müsned*'inde Bulunan 2 Rivayet

- Süfyân⁴³ > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ebû Yezîd⁴⁴ > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁴⁵

- Süfyân > Amr b. Dînar⁴⁶ > Atâ b. Ebî Rebâh > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁴⁷

İbn Ebî Şeybe'nin⁴⁸ (öl. 235/849) *el-Muşannef*'inde Bulunan 2 Rivayet

- Süfyân > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ebû Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁴⁹

- Süfyân > Amr > Atâ > Habîbe bint Meysere > Ümmü Kürz > Resûlullah⁵⁰

İbn Râhûye'nin⁵¹ (öl. 238/853) *el-Müsned*'inde Bulunan 4 Rivayet

- Süfyân > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ebû Yezîd > Racül > Ümmü Kürz > Resûlullah⁵²

⁴² Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr b. İsa el-Kureşî el-Humeydî (öl. 219/834): Hadis hâfızı ve fakîh olup *el-Müsned* isimli meşhur eserin müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. Ahmet Yücel, "Humeydî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 18/357.

⁴³ Ebû Muhammed Süfyân b. Uyeyne b. Meymûn el-Hilâlî (öl. 198/814): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, hâfiz, hüccet, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/225-227; Mizzî, *Tehzîb*, 11/177-179; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*², 8/454-474).

⁴⁴ Ebû Yezîd el-Mekkî (öl. ?): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika" olarak tevsîk edilmiştir. (İbn Hibbân, *eş-Şikât*, 7/657; Mizzî, *Tehzîb*, 34/410).

⁴⁵ Humeydî, *el-Müsned*, 1/340 (No. 348).

⁴⁶ Ebû Muhammed Amr b. Dînar el-Mekkî el-Cumahî (öl. 126/744): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, sebt, vb." olarak tevsîk edilmiştir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1/147; Mizzî, *Tehzîb*, 22/5-13; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*², 5/300-307).

⁴⁷ Humeydî, *el-Müsned*, 1/340 (No. 349).

⁴⁸ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî (öl. 235/849): Hadis hâfızı, müfessir ve tarihçi olup *el-Muşannef* isimli meşhur eserin müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. Ali Yardım, "İbn Ebî Şeybe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/442-443.

⁴⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/362 (No. 25820), 20/279 (No. 39058).

⁵⁰ İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/363 (No. 25821), 20/279 (No. 39059).

⁵¹ Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî (öl. 238/853): Hadis hâfızı, müfessir ve fakih olup *el-Müsned* isimli meşhur eserin müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. Abdullah Aydınlı, "İbn Râhûye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/241.

⁵² İbn Râhûye, *el-Müsned*, 5/159 (No. 2279).

İlgili rivayetin senedinde yer alan 1 râvi hariç tüm râvilerin tevsîk edildiği ve senedin muttasıl olduğu neticesine ulaşılmıştır. Senedde ismi zikredilmeyip müphem durumda olan kişi ise diğer tüm rivayetler incelendiği zaman yüksek ihtimal Sibâ' b. Sâbit'in olma durumu vardır. Bu bakımdan "Racül" olarak ismi zikredilmeyen râvi eğer Sibâ' b. Sâbit veya sika bir râvi ise bahse konu olan rivayetin senedi sahihtir. Aksi halde ise durum tersinedir.

- Abdürrezzâk > İbn Cüreyc > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Muhammed b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁵³

- Abdürrezzâk > İbn Cüreyc > Atâ > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁵⁴

- Cerîr⁵⁵ > Leys b. Ebî Süleym⁵⁶ > Zührî⁵⁷ > Ümmü Kürz > Resûlullah⁵⁸

Ahmed b. Hanbel'in⁵⁹ (öl. 241/855) *el-Müsned*'inde Bulunan 7 Rivayet

- Süfyân > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ebû Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁶⁰

- Süfyân > Amr > Atâ > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁶¹

⁵³ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 5/160 (No. 2280).

⁵⁴ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 5/160 (No. 2281).

⁵⁵ Ebû Abdillâh Cerîr b. Abdilhamîd b. Cerîr (Yezîd) ed-Dabbî er-Râzî (öl. 188/804): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, hâfiz, vb." olarak tevsîk edilmiştir. (İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/505-507; Mizzî, *Tehzîb*, 4/540-551; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/9-18).

⁵⁶ Ebû Bekir Leys b. Ebî Süleym el-Kuraşî el-Kûfî (öl. 138/756): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Daifu'l-hadîs, leyse bi'l-kavî, daif, sadûk, vb." olarak genelde cerh edildiğinden zayıf bir râvi olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1/151; Mizzî, *Tehzîb*, 24/279-288; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/179-184).

⁵⁷ Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh İbn Şihâb ez-Zührî (öl. 124/742): Tâbiünden olup hadisleri Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz'in emriyle resmen tedvin eden meşhur âlim olduğundan sika bir râvi olarak değerlendirilecektir. Ayrıca bkz. Halit Özkan, "Zührî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/544-549.

⁵⁸ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 5/161 (No. 2282).

⁵⁹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (öl. 241/855): Hanbelî mezhebinin imamı olup muhaddis ve fakihtir. *el-Müsned* isimli meşhur eserin müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. M. Yaşar Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/75-80.

⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/113 (No. 27139).

⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/116 (No. 27142).

- Affân b. Müslim⁶² > Hammâd b. Zeyd⁶³ > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁶⁴

- Huşeym⁶⁵ > Mansûr⁶⁶ > Atâ > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁶⁷

- Yahyâ b. Saîd⁶⁸ > İbn Cüreyc > Atâ > Habîbe bint Meysere > Ümmü Kürz > Resûlullah⁶⁹

- Haccâc⁷⁰ > İbn Cüreyc ح Abdürrezzâk > İbn Cüreyc > Atâ > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁷¹

- Abdürrezzâk > İbn Cüreyc > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Muhammed b. Sâbit > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁷²

Dârimî'nin⁷³ (öl. 255/869) *es-Sünen*'inde Bulunan 2 Rivayet

⁶² Ebû Osman Affân b. Müslim b. Abdillâh es-Saffâr el-Basrî el-Ensârî (öl. 220/835): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, sebt, vb." olarak tevsik edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/30; Mizzî, *Tehzîb*, 20/160-175; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/242-255).

⁶³ Ebû İsmâîl Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezrak el-Ezdî (öl. 179/795): Hadis hâfızı ve kıraat âlimi olup cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "Sika, sebt, mutkîn, vb." olarak tevsik edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/137-139; Mizzî, *Tehzîb*, 7/239-252; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/456-466).

⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/119-120 (No. 27143).

⁶⁵ Ebû Muâviye (Ebû Hâzim) Hüşeym b. Beşîr b. Kâsım es-Sülemî el-Vâsıtî (öl. 183/799): Bağdatlı muhaddis olup cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, mutkîn, vb." olarak tevsik edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/116; Mizzî, *Tehzîb*, 30/272-288; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/287-294).

⁶⁶ Ebû'l-Mugîre Mansûr b. Zâzân es-Sekafî el-Vâsıtî (öl. 129/747): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, vb." olarak tevsik edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/172; Mizzî, *Tehzîb*, 28/523-526; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/441-444).

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/369 (No. 27369).

⁶⁸ Ebû Saîd Yahyâ b. Saîd b. Ferruh el-Kattân et-Temîmî el-Basrî (öl. 198/813): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfız, imâm, vb." olarak tevsik edilmektedir. (Mizzî, *Tehzîb*, 31/329-343; İbn Hacer, *Taqrîb*, 591).

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/370 (No. 27371).

⁷⁰ Ebû Muhammed Haccâc b. Muhammed el-Missîsî el-Horasânî (öl. 206/822): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, vb." olarak tevsik edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/166; Mizzî, *Tehzîb*, 5/451-457).

⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/370 (No. 27372).

⁷² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/371 (No. 27373).

⁷³ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (öl. 255/869): Hadis, tefsir ve fıkıh âlimi olup *es-Sünen* adlı meşhur eserin müellifi olduğundan sika olarak kabul

- Ebû Âsım⁷⁴ > İbn Cüreyc > Atâ > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁷⁵

- Amr b. Avn⁷⁶ > Hammâd b. Zeyd > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁷⁷

İbn Mâce'nin⁷⁸ (öl. 273/887) *es-Sünen*'inde Bulunan 1 Rivayet

- İbn Ebî Şeybe ve Hişâm b. Ammâr⁷⁹ > Süfyân b. Uyeyne > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ebû Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁸⁰

Ebû Dâvûd'un⁸¹ (öl. 275/889) *es-Sünen*'inde Bulunan 3 Rivayet

---

edilecektir. Ayrıca bkz. Abdullah Aydınlı, "Dârimî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/494-495.

⁷⁴ Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled b. Müslim en-Nebîl eş-Şeybânî el-Basrî (öl. 212/828): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hüccet, imâm, sebt, vb." olarak tevsik edildiğinden sika bir râvi olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/463; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/480-485; İbn Hacer, *Takrîb*, 280).

⁷⁵ Dârimî, "Eğâhî", 9 (No. 2009).

⁷⁶ Ebû Osman Amr b. Avn b. Evs b. Ca'd es-Sülemî el-Basrî (öl. 225/840): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hüccet, sebt, hâfız, vb." olarak tevsik edildiğinden sika bir râvi olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/252; Mizzî, *Tehzîb*, 22/177; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/450-451).

⁷⁷ Dârimî, "Eğâhî", 9 (No. 2011).

⁷⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (öl. 273/887): Hadis hâfızı olup *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı kabul edilen *es-Sünen*'in müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. M. Yaşar Kandemir, "İbn Mâce", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/161-162.

⁷⁹ Ebû'l-Velîd Hişâm b. Ammâr b. Nusayr es-Sülemî ed-Dımaşkı (öl. 245/859): Kırâat-i seb'adan olan İbn Âmir kıraatinin iki râvisinden biri olup muhaddistir. Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sadûk, lâ be'se bihî, vb." olarak genelde tevsik edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/66-67; Mizzî, *Tehzîb*, 30/242-254; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/420-435).

⁸⁰ İbn Mâce, "Zebâ'ih", 1 (No. 3162).

⁸¹ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (öl. 275/889): *Kütüb-i Sitte*'den biri olan *es-Sünen*'in müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. M. Yaşar Kandemir, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/119-121.

- Müsedded⁸² > Süfyân b. Uyeyne > Amr b. Dînâr > Atâ > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁸³

- Müsedded > Süfyân b. Uyeyne > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ebû Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁸⁴

- Müsedded > Hammâd > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁸⁵

Tirmizî'nin⁸⁶ (öl. 279/892) *es-Sünen*'inde Bulunan 1 Rivayet

- Hasan b. Ali⁸⁷ > Abdürrazzâk > İbn Cüreyc > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Muhammed b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁸⁸

Nesâî'nin⁸⁹ (öl. 303/915) *es-Sünen*'inde Bulunan 4 Rivayet

---

⁸² Ebü'l-Hasen Müsedded b. Müserhed b. Müserbel el-Esedî el-Basrî (öl. 228/843): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfız, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/438; Mizzî, *Tehzîb*, 27/443-448; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 10/591-595).

⁸³ Ebû Dâvûd, "Eğâhî", 21 (No. 2834).

⁸⁴ Ebû Dâvûd, "Eğâhî", 21 (No. 2835).

⁸⁵ Ebû Dâvûd, "Eğâhî", 21 (No. 2836).

⁸⁶ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (öl. 279/892): *Kütüb-i Sitte*'den *el-Câmi'u-ş-şâhih*'in müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. M. Yaşar Kandemir, "Tirmizî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/202-204.

⁸⁷ Ebû Muhammed (Ebû Alî) el-Hasen b. Alî b. Muhammed el-Hulvânî (öl. 242/857): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfız, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Hibbân, *eş-Şikâat*, 8/176; Mizzî, *Tehzîb*, 6/259-263).

⁸⁸ Tirmizî, "Eğâhî", 17 (No. 1516).

⁸⁹ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (öl. 303/915): *Kütüb-i Sitte*'den biri olan *es-Sünen*'in müellifi olduğundan sika olarak kabul edilecektir. Ayrıca bkz. M. Yaşar Kandemir, "Nesâî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/563-565.

- Ahmed b. Süleymân⁹⁰ > Affân b. Müslim > Hammâd b. Seleme⁹¹ > Kays b. Sa'd⁹² > Atâ > Tâvûs b. Keysân⁹³ ve Mücâhid b. Cebr⁹⁴ > Ümmü Kürz > Resûlullah⁹⁵
- Ubeydullah b. Saîd⁹⁶ > Süfyân > Amr b. Dînâr > Atâ > Habîbe > Ümmü Kürz > Resûlullah⁹⁷
- Kuteybe⁹⁸ > Süfyân > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah⁹⁹
- Amr b. Alî¹⁰⁰ > Yahyâ b. Saîd > İbn Cüreyc > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Sibâ' b. Sâbit > Ümmü Kürz > Resûlullah¹⁰¹

⁹⁰ Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Süleyman b. Abdülmelik el-Cezerî (öl. 261/875): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, hâfız, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/52; Mizzî, *Tehzîb*, 1/320-321; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 12/475-476).

⁹¹ Ebû Seleme Hammâd b. Seleme b. Dînâr el-Basrî el-Hırakî (öl. 167/784): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfız, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/140-142; Mizzî, *Tehzîb*, 7/253-269; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 7/444-456).

⁹² Ebû Abdülmelik Kays b. Sa'd el-Habeşî el-Mekkî (öl. 119/737): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, leyse bihî be's, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/99; Mizzî, *Tehzîb*, 24/47-50).

⁹³ Ebû Abdirrahmân Tâvûs b. Keysân el-Hemdânî el-Yemânî el-Havlânî el-Himyerî (öl. 106/725): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hüccet, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/500-501; Mizzî, *Tehzîb*, 13/357-374; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 5/38-49).

⁹⁴ Ebû'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî (öl. 103/721): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hüccet, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/319; Mizzî, *Tehzîb*, 27/228-235; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 4/449-457).

⁹⁵ Nesâî, "Aķıķa", 2 (No. 4215).

⁹⁶ Ebû Kudâme Ubeydullâh b. Saîd b. Yahyâ el-Yeşķürî es-Serahsî (öl. 241/855): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/317; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 11/405-406; İbn Hacer, *Takrîb*, 371).

⁹⁷ Nesâî, "Aķıķa", 3 (No. 4216).

⁹⁸ Ebû Recâ' Kuteybe b. Saîd b. Cemîl es-Sekaffî (öl. 240/855): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/140; Mizzî, *Tehzîb*, 23/523-537; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 11/13-24).

⁹⁹ Nesâî, "Aķıķa", 4 (No. 4217).

¹⁰⁰ Ebû Hafs Amr b. Alî b. Bahr el-Fellâs el-Bâhilî es-Sayrafi (öl. 249/864): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, imâm, hâfız, sadûk, vb." olarak tevsîk edildiğinden sika bir râvi olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/249; Mizzî, *Tehzîb*, 22/162-165; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 11/470-472).

¹⁰¹ Nesâî, "Aķıķa", 4 (No. 4218).

Sonuç olarak Ümmü Kürz tarîkiyle gelen senedler tek tek incelenmiş olup senedlerin sahîh li-aynihî, hasen li-aynîhi ve zayıf olarak geldikleri görülmüştür. Ümmü Kürz tarîkiyle gelen rivayetlerin geneli ise sahîh li-gayrihî durumundadır.

Leys b. Ebî Süleym'in zayıf olmasından dolayı bulunduğu 1 rivayet¹⁰² zayıf olarak gelmiştir. 1 rivayet de¹⁰³ râvinin adının bilinmediğinden dolayı zayıf olarak gelmiştir. Habîbe bint Meysere ve Muhammed b. Sâbit'in *sadûk* olarak zikredilmelerinden dolayı buldukları rivayetler hasen li-aynihî iken diğer sahîh li-aynihî rivayetlerle birlikte sahîh li-gayrihî seviyesine çıkmışlardır. Diğer tüm tarîkler ise senedlerinin muttasıl olması ve râvilerinin tevsîk edilmelerinden dolayı sahîh li-aynihî oldukları tespit edilmiştir.

2.2. Âişe bint Ebî Bekr (öl. 58/678) Rivayeti

Tam künyesi Ümmü'l-mü'minîn Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddîk el-Kureşîyye şeklindedir. Hz. Ebû Bekir'in kızı olup Hz. Peygamber'in hanımıdır. Kur'ân-ı Kerîm'i ve Hz. Peygamber'in sünnetini en iyi bilen, anlayan ve muhafaza eden sahâbîlerin başında yer almaktadır. Binden fazla hadis rivayet eden ve "müksirûn" diye adlandırılan yedi sahâbînin dördüncüsüdür. Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Ebû Mûsâ el-Eş'arî gibi bazı sahâbîler başta olmak üzere Hz. Âişe'den hadis nakledenlerin sayısı 200'den fazladır.¹⁰⁴ Hz. Âişe tarîkiyle gelen rivayetler değerlendirilirken Hz. Âişe sika bir râvi olarak kabul edilip ayrıca değerlendirilmeyecektir.

Abdürrezzâk'ın (öl. 211/826-27) *el-Muşannef*'inde Bulunan 1 Rivayet

- İbn Cüreyc > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ehinden bir kişi¹⁰⁵ > Âişe > Resûlullah¹⁰⁶

¹⁰² İbn Râhûye, *el-Müsned*, 5/160 (No. 2281).

¹⁰³ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 5/159 (No. 2279).

¹⁰⁴ Hz. Âişe'nin hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Fayda, "Âişe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/201-205.

¹⁰⁵ Senedde "Ehinden bir kişi" olarak zikredilen şahıs bilinmemektedir. Eğer mübhem olarak zikredilen bu şahıs sahâbî ise sahâbe nesli âdil sayıldığı için bu rivayet makbuldür. Eğer seneddeki mübhem râvi sahâbî değilse bu durumda onun kimlik veya kişilik bakımından meçhul kalması demek olacağından bu sened *munkatî'* olup zayıf hükmündedir. Ayrıca diğer rivayetlere bakıldığı zaman "Ehinden bir kişi" olarak Ebû Yezîd'in olma ihtimali de oldukça fazladır.

¹⁰⁶ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/64-65 (No. 8203).

İbn Ebî Şeybe'nin (öl. 235/849) *el-Muşannef*'inde Bulunan 1 Rivayet

- Affân b. Müslim > Hammâd b. Seleme > Abdullah b. Osman¹⁰⁷ > Yûsuf b. Mahek¹⁰⁸ > Hafsa bint Abdurrahman¹⁰⁹ > Âişe > Resûlullah¹¹⁰

İbn Râhûye'nin (öl. 238/853) *el-Müsned*'inde Bulunan 4 Rivayet

- Yahyâ b. Âdem¹¹¹ > Abdürrahîm b. Süleymân¹¹² > Abdullah b. Osman > Yûsuf b. Mahek > Hafsa bint Abdurrahman > Âişe > Resûlullah¹¹³

- Abdürrezâk > İbn Cüreyc > Ubeydullah b. Ebî Yezîd > Ehinden bir kişi > Âişe > Resûlullah¹¹⁴

- Abdullah b. İdrîs¹¹⁵ > Abdülmelik b. Meysere¹¹⁶ > Atâ b. Ebî Rebâh > Ehinden bir kişi > Âişe > Resûlullah¹¹⁷

¹⁰⁷ Ebû Osman Abdullah b. Osman b. Huseym el-Kârî el-Mekkî (öl. 132/750): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, leyse bi'l-kavî, leyyin, sadûk, zayıf, vb." olarak hem tevsîk edildiği hem de cerh edildiğinden dolayı Abdullah b. Osman *sadûk* olarak kabul edilip bulunduğu tarikler hasen olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/111-112; Mizzî, *Tehzîb*, 15/279-282; İbn Hacer, *Takrîb*, 313).

¹⁰⁸ Yûsuf b. Mahek b. Behzâz el-Fârisî el-Mekkî (öl. 113/732): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika" olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/229; Mizzî, *Tehzîb*, 32/451-454; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/68-69).

¹⁰⁹ Hafsa bint Abdurrahman b. Ebî Bekr et-Teymî (öl. ?): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika" olarak tevsîk edilmektedir. (Mizzî, *Tehzîb*, 35/153; İbn Hacer, *Takrîb*, 745).

¹¹⁰ İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/364-365 (No. 25826).

¹¹¹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Âdem b. Süleymân el-Kureşî (öl. 203/818): ?): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, mutkîn, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/128-139; Mizzî, *Tehzîb*, 31/188-192; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/522-529).

¹¹² Ebû Alî Abdürrahîm b. Süleymân el-Kinânî (öl. 187/803): ?): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfız, sâlihu'l-hadîs, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/339; Mizzî, *Tehzîb*, 18/36-39; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/357-358).

¹¹³ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 3/691 (No. 1290).

¹¹⁴ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 3/691 (No. 1291).

¹¹⁵ Ebû Muhammed Abdullâh b. İdrîs b. Yezîd el-Evdî el-Kûfî (öl. 192/807-808): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, hüccet, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/8-9; Mizzî, *Tehzîb*, 14/293-300; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/42-48).

¹¹⁶ Ebû Süleymân Abdülmelik b. Meysere el-Fezâzî (öl. 145/763): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika" olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/366-368; Mizzî, *Tehzîb*, 18/322-328; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/107-109).

¹¹⁷ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 2/461 (No. 1033).

- Abdüssamed¹¹⁸ > Hammâd > Abdullah b. Osman > Yûsuf b. Mahek > Hafsa bint Abdurrahman > Âişe > Resûlullah¹¹⁹

Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *el-Müsned*'inde Bulunan 3 Rivayet

- Bişr b. Mufaddal¹²⁰ > Abdullah b. Osman > Yûsuf b. Mahek > Hafsa bint Abdurrahman > Âişe > Resûlullah¹²¹

- Affân > Hammâd b. Seleme > Abdullah b. Osman > Yûsuf b. Mahek > Hafsa bint Abdurrahman > Âişe > Resûlullah¹²²

- Abdüssamed > Hammâd > Abdullah b. Osman > Yûsuf b. Mahek > Hafsa bint Abdurrahman > Âişe > Resûlullah¹²³

Tirmizî'nin (öl. 279/892) *es-Sünen*'inde Bulunan 1 Rivayet

- Ebû Seleme¹²⁴ > Bişr b. Mufaddal > Abdullah b. Osman > Yûsuf b. Mahek > Hafsa bint Abdurrahman > Âişe > Resûlullah¹²⁵

İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde Bulunan 1 Rivayet

- İbn Ebî Şeybe > Affân b. Müslim > Hammâd b. Seleme > Abdullah b. Osman > Yûsuf b. Mahek > Hafsa bint Abdurrahman > Âişe > Resûlullah¹²⁶

Sonuç olarak Hz. Âişe tarîkiyle gelen senedler tek tek incelenmiş olup senedlerin hasen li-aynîhi ve zayıf olarak geldiği görülmüştür. Hz. Âişe

¹¹⁸ Ebû Sehl Abdüssamed b. Abdülvâris b. Saîd et-Temîmî (öl. 206/822): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfız, sebt, sadûk, vb." olarak genelde tevsîk edilmektedir. (Mizzî, *Tehzîb*, 18/99-102; İbn Hacer, *Takrîb*, 356).

¹¹⁹ İbn Râhûye, *el-Müsned*, 2/460 (No. 1032).

¹²⁰ Ebû İsmâîl Bişr b. el-Mufaddal b. Lâhiq er-Rekâşî el-Basrî (öl. 187/803): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, hüccet, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/366; Mizzî, *Tehzîb*, 4/147-151; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/36-39).

¹²¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 40/30 (No. 24028).

¹²² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 42/144 (No. 25250).

¹²³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 43/231 (No. 26134).

¹²⁴ Ebû Seleme Yahyâ b. Halef el-Bâhilî el-Basrî (öl. 242/857): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sadûk, vb." olarak genelde tevsîk edilmektedir. (İbn Hibbân, *es-Şîkât*, 9; Mizzî, *Tehzîb*, 31/292-293; İbn Hacer, *Takrîb*, 589).

¹²⁵ Tirmizî, "Eğâhî", 16 (No. 1513).

¹²⁶ İbn Mâce, "Zebâ'ih", 1 (No. 3163).

tarîkiyle gelen rivayetlerin geneli ise şâhit rivayetlerin desteğiyle sahîh li-gayrihî durumundadır.

Abdullah b. Osman'ın *sadûk* olarak zikredilmesinden dolayı bulunduğu rivayetler hasen li-aynihî iken şahit olarak gelen diğer sahîh li-aynihî rivayetlerle birlikte sahîh li-gayrihî seviyesine çıkmıştır.

Hz. Âişe tarîkiyle gelen 3 rivayette¹²⁷ “Ehlinden bir kişi” olarak zikredilen şahıs bilinmemektedir. Eğer mübhem olarak zikredilen bu şahıs sahâbî ise sahâbe nesli âdil sayıldığı için bu rivayet makbuldür. Eğer seneddeki mübhem râvi sahâbî değilse bu durumda onun kimlik veya kişilik bakımından meçhul kalması demek olacağından bu sened *munkatî'* olup zayıf hükmündedir. Ayrıca diğer rivayetlere bakıldığı zaman “Ehlinden bir kişi” olarak Ebû Yezîd'in olma ihtimali de oldukça fazladır.

2.3. Abdullah b. Amr b. Âs (öl. 65/684-85) Rivayeti

Tam künyesi Ebû Muhammed Abdullâh b. Amr b. el-Âs el-Kureşî şeklinde olup Hz. Peygamber'den duyduğu hadisleri onun huzurunda yazmasına izin verilen sahâbîdir. Abdullah, yazdığı hadisleri *eş-Şahîfetü's-şâdıka* adıyla toplamıştır. Abdullah, en çok hadis bilen yedi sahâbîden birisidir. Geniş hadis ve fıkıh bilgisinden dolayı *abâdile* arasında yer almıştır. Talebeleri arasında Şuayb b. Muhammed, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Tâvûs, Şa'bî, İkrime, Atâ, Mücâhid, Hasan-ı Basrî gibi şahsiyetler bulunmaktadır.¹²⁸ Abdullah b. Amr tarîkiyle gelen rivayetler değerlendirilirken Abdullah b. Amr sahâbî olması sebebiyle sika bir râvi olarak kabul edilip ayrıca değerlendirilmeyecektir.

Abdürrezzâk'ın (öl. 211/826-27) *el-Muşannef*'inde Bulunan 1 Rivayet

¹²⁷ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/64-65 (No. 8203); İbn Râhûye, *el-Müsned*, 2/461 (No. 1033), 3/691 (No. 1291).

¹²⁸ Abdullah b. Amr'ın hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. M. Yaşar Kandemir, “Abdullah b. Amr b. Âs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/85-86.

- Dâvûd b. Kays¹²⁹ > Amr b. Şuayb¹³⁰ > Şuayb b. Muhammed b. Abdullah¹³¹ > Abdullah b. Amr b. Âs > Resûlullah¹³²

İbn Ebî Şeybe'nin (öl. 235/849) *el-Muşannef*'inde Bulunan 1 Rivayet

- Vekî¹³³ > Dâvûd b. Kays > Amr b. Şuayb > Şuayb b. Muhammed > Abdullah b. Amr > Resûlullah¹³⁴

Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *el-Müsned*'inde Bulunan 2 Rivayet

- Dâvûd b. Kays > Amr b. Şuayb > Şuayb b. Muhammed > Abdullah b. Amr b. Âs > Resûlullah¹³⁵

- Vekî' > Dâvûd b. Kays > Amr b. Şuayb > Şuayb b. Muhammed > Abdullah b. Amr > Resûlullah¹³⁶

Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *es-Sünen*'inde Bulunan 1 Rivayet

---

¹²⁹ Ebû Süleymân Dâvûd b. Kays el-Kuraşî el-Medenî (öl. 136-158): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfiz, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/422-423; Mizzî, *Tehzîb*, 8/439-442; İbn Hacer, *Takrîb*, 199).

¹³⁰ Ebû İbrâhîm (Ebû Abdillâh) Amr b. Şuayb b. Muhammed el-Kureşî es-Sehmî (öl. 118/736): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sebt, sadûk, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/238-239; Mizzî, *Tehzîb*, 22/64-75; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/165-180).

¹³¹ Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs el-Kuraşî (öl. 81-90): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sadûk, leyse bi'l-kavî, vb." olarak hem tevsîk edildiği hem de cerh edildiğinden dolayı Şuayb'ın bulunduğu rivayetler hasen olarak değerlendirilecektir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/351-352; Mizzî, *Tehzîb*, 12/534-536; İbn Hacer, *Takrîbü*, 267).

¹³² Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/66 (No. 8209).

¹³³ Ebû Süfyan Vekî' b. el-Cerrâh b. Melîh er-Ruâsî (öl. 197/812): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfiz, imâm, sebt, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/37-39; Mizzî, *Tehzîb*, 30/462-484; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/140-168).

¹³⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/364 (No. 25824).

¹³⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/320-321 (No. 6713).

¹³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/420-421 (No. 6822).

- Ka'nebî¹³⁷ > Dâvûd b. Kays > Amr b. Şuayb ح Muhammed b. Süleymân¹³⁸ > Abdülmelik b. Amr¹³⁹ > Dâvûd b. Kays > Amr b. Şuayb > Şuayb b. Muhammed b. Abdullah > Abdullah b. Amr b. Âs > Resûlullah¹⁴⁰

Nesâî'nin (öl. 303/915) *es-Sünen*'inde Bulunan Rivayetler

- Ahmed b. Süleymân > Ebû Nuaym¹⁴¹ > Dâvûd b. Kays > Amr b. Şuayb > Şuayb b. Muhammed b. Abdullah > Abdullah b. Amr b. Âs > Resûlullah.¹⁴²

Sonuç olarak Abdullah b. Amr b. Âs tarîkiyle gelen senedler tek tek incelenmiş olup tüm rivayetlerin hasen li-aynihî ve bir rivayetin zayıf senedli olarak geldiği görülmüştür. Abdullah b. Amr b. Âs tarîkiyle gelen rivayetlerin geneli ise şâhit rivayetlerin desteğiyle sahîh li-gayrihî durumundadır.

Ka'nebî tarafından yapılan 1 rivayet¹⁴³ mürsel olarak zayıf senedle gelmiştir. Şuayb b. Muhammed'in *sadûk* olarak zikredilmesinden dolayı bulunduğu tüm rivayetler ise hasen li-aynihî iken diğer şahit sahîh li-aynihî rivayetlerle birlikte sahîh li-gayrihî seviyesine çıkmıştır.

Senedlerin genel değerlendirilmesi neticesinde elde edilen sonuç ise şu şekildedir:

Ümmü Kürz tarîkiyle gelen 11 rivayetin sahîh li-aynihî, 15 rivayetin hasen li-aynihî ve 2 rivayetin de zayıf senedle nakledildiği görülmüştür.

¹³⁷ Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî el-Ka'nebî (öl. 221/836): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, sâlih, hüccet, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/181; Mizzî, *Tehzîb*, 16/136-143; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/257-264).

¹³⁸ Ebû Hârûn Muhammed b. Süleymân el-Enbârî (öl. 234/849): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/267; Mizzî, *Tehzîb*, 25/176-180; İbn Hacer, *Takrîb*, 481).

¹³⁹ Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr el-Akadî (öl. 204/819-20): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, me'mûn, sadûk, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/359-360; Mizzî, *Tehzîb*, 18/363-364; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/469-471).

¹⁴⁰ Ebû Dâvûd, "Eğâhî", 21 (No. 2842).

¹⁴¹ Ebû Nuaym el-Fazl b. Amr (Dükeyn) b. Hammâd el-Mülâî (öl. 219/834): Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından "sika, hâfız, mutkîn, sebt, vb." olarak tevsîk edilmektedir. (İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/61-62; Mizzî, *Tehzîb*, 23/197-219; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/142-157).

¹⁴² Nesâî, "Akıka", 1 (No. 4212).

¹⁴³ Ebû Dâvûd, "Eğâhî", 21 (No. 2842).

Hz. Âiše tarîkiyle 3 rivayette “Ehlinden bir kiři” olarak isim belirtilmemiř ve 8 rivayetin hasen li-aynihî olarak nakledildiđi görülmüřtür.

Abdullah b. Amr tarîkiyle 5 rivayetin hasen li-aynihî ve 1 rivayetin de zayıf senedle nakledildiği görülmüştür.

Netice itibariyle mm Krz, Hz. Âiše ve Abdullah b. Amr tarîkiyle gelen rivayetler sened tenkidine tabi tutulduđunda farklı tarîkler birbirini desteklediđini görmekteyiz. Sonuç itibariyle ise rivayetin genel durumunun sahih li-gayrihi řeklinde olduđunu görmekteyiz.

3. Rivayetin Metin Tahlili

Araştırmamızla ilgili rivayet genel olarak şoyledir:

عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافَأَتَانِ عَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ لَا يَضُرُّكُمْ ذُكْرَانًا نَخًا أَوْ إِنَاثًا

“Erkek ocuk için yaşları birbirine denk iki koyun, kız ocuk için bir koyun. Koyunların erkek veya dişi olmasının bir zararı yoktur”

Rivayette geçen *el-Gulâm* (الغلام) kelimesi lügatte “bıyıkları yeni gelmiş geç, oğlan, buluğ çağına yaklaşmış ocuk, kul, adam” manalarında kullanılmaktadır.¹⁴⁴ *el-Câriye* (الْجَارِيَةِ) kelimesi lügatte “cariye, kız ocuk, gemi, güneş, hava” anlamlarına gelmektedir.¹⁴⁵ *Mkâfetân* (مُكَافَأَتَانِ) kelimesi de lügatte “eşitlik, denklik, eşdeğer” anlamlarında kullanılmaktadır.¹⁴⁶ Rivayette ise yaşları birbirine eşit veya denk iki koyun anlamındadır. Dolayısıyla rivayet erkek çocuğu olana yaşları birbirine eşit iki koyunun art arda kesilmesi, kız çocuğu için de bir koyun kesilmesi şeklinde anlaşıldığı söylenbilir.¹⁴⁷ Muhammed Abdürraûf el-Münâvî (l. 1031/1622) ise *mkâfetân* sözcüğünü hem yaş hem güzellik bakımından eşit veya denk olması şeklinde kaydetmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁴ İbrâhîm vd., *el-Mu‘cemu’l-vasît*, 660; Sarı, *Arapça-Türkçe Lgat*, 1106.

¹⁴⁵ İbrâhîm vd., *el-Mu‘cemu’l-vasît*, 119.

¹⁴⁶ Mecdüddin İbnü’l-Esîr, *en-Nihâye*, 2/546

¹⁴⁷ Eb’l-Fazl şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-bârî bi-şerhi şahihi’l-Buĥârî*, thk. Muhibbiddîn el-Hatîb - Muhammed Fuâd Abdülbâki (Kahire: Dâru’r-Reyyân li’t-Turâsî, 1407/1987), 9/506; Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyûbî el-Vellevî, *Zahîretü’l-‘ukbâ fi şerhi’l-Müctebâ* (Riyad: Dâru’l-Mi’râc, 1416-1424/1996-2003), 32/349.

¹⁴⁸ Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf el-Haddâdî el-Münâvî, *Feyz’l-ĥadîr şerhu’l-Câmi’i’ř-şağîr* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1357/1938), 4/363.

Kesilecek olan iki koyunun eşit seviyede olması ise müstehap olarak değerlendirilmiştir.¹⁴⁹

Yaşları birbirine eşit diye tercüme ettiğimiz **مُكَافَتَانِ** kelimesi bazı rivayetlerde¹⁵⁰ aynı şekilde geçerken bazı rivayetlerde¹⁵¹ **مِثْلَانِ** şeklinde geçmekte ve diğer rivayetlerde ise eşitliği ifade eden kelimeler geçmemektedir. Yine aynı şekilde koyunların erkek ve dişi olması fark etmez anlamındaki “لَا يَضُرُّكُمْ ذُكْرَانًا كُنَّ أَوْ إِنَاثًا” ifadesi bazı rivayetlerde¹⁵² bulunuyorken diğer rivayetlerde söz konusu ifade yer almamaktadır. Hz. Âişe târikiyle gelen bazı rivayetlerde de¹⁵³ “Resûlullah akikâ kurbanı kesmeyi emretti” şeklinde ilave ifade bulunmaktadır.

Konumuzla ilgili rivayeti değerlendirirken konumuzla ilgili diğer rivayetleri zikretmek faydalı olacaktır. Hadis kaynakları incelendiğinde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) torunları Hasan ve Hüseyin için birer koç kestiği (عَقَّ عَنِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ) ifade edilmektedir.¹⁵⁴ Bazı rivayetlerde ise Resûlullah'ın (s.a.s.) torunları Hasan ve Hüseyin için iki koç kestiği (عَقَّ عَنِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ كَيْشَيْنِ كَيْشَيْنِ) ifade edilmektedir.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme, *el-Muğnî*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh Muhammed el-Hulv (Riyad: Dâru âlemi'l-Kütüb, 1417/1997), 13/396.

¹⁵⁰ Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/63 (No. 8201), 66 (No. 8209); Humejdî, *el-Müsne'd*, 1/340 (No. 348-349); İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/362 (No. 25820), 363 (No. 25821), 20/279 (No. 39058-39059); İbn Râhûye, *el-Müsne'd*, 5/160 (No. 2281); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 11/320-321 (No. 6713), 420-421 (No. 6822), 45/116 (No. 27142), 369 (No. 27369), 370 (No. 27372); Dârimî, “Eğâhî”, 9 (No. 2009); İbn Mâce, “Zebâ'ih”, 1 (No. 3162); Ebû Dâvûd, “Eğâhî”, 21 (No. 2834, 2842); Tirmizî, “Eğâhî”, 16 (No. 1513); Nesâî, “Aķiķa”, 1-3 (No. 4212, 4215-4216);

¹⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 45/119-120 (No. 27143); Dârimî, “Eğâhî”, 9 (No. 2011); Ebû Dâvûd, “Eğâhî”, 21 (No. 2836)

¹⁵² Abdürrezzâk, *el-Muşannef*, 5/64-65 (No. 8202-8203); İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/362 (No. 25820), 20/279 (No. 39058); İbn Râhûye, *el-Müsne'd*, 5/159-160 (No. 2279-2280); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 45/113 (No. 27139), 371 (No. 27373); Ebû Dâvûd, “Eğâhî”, 21 (No. 2835); Tirmizî, “Eğâhî”, 17 (No. 1516); Nesâî, “Aķiķa”, 4 (No. 4217-4218).

¹⁵³ İbn Ebî Şeybe, *el-Muşannef*, 13/364-365 (No. 25826); İbn Râhûye, *el-Müsne'd*, 2/460 (No. 1032), 3/691 (No. 1290); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 42/144 (No. 25250), 43/231 (No. 26134); Tirmizî, “Eğâhî”, 16 (No. 1513); İbn Mâce, “Zebâ'ih”, 1 (No. 3163).

¹⁵⁴ Ebû Dâvûd, “Eğâhî”, 21 (No. 2841).

¹⁵⁵ Abdürrezzâk, *Muşannef*, 5/66-67 (No. 8210-8211); Nesâî, “Aķiķa”, 4 (No. 4219).

Abdullah b. Ömer (öl. 73/693), Urve b. ez-Zübeyr (öl. 94/713) gibi âlimlerin ise erkek ve kız çocuk için ayırım yapmayıp her birisi için birer koyun kestikleri rivayet edilmektedir.¹⁵⁶

Birbirinden farklı iki rivayet ve uygulama şu şekilde izah edilmektedir:

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) torunları için iki koç kestiğini belirtilen rivayetin senedinin sahih olduğu, ayrıca çalışmamızın konusu olan rivayetlerle de destek bulunduğu ifade edilmektedir.¹⁵⁷ Nûruddîn es-Sindî (öl. 1138/1726), söz konusu rivayetin Hz. Peygamber'in (s.a.s.) iki torunu için ayrı ayrı ikişer koç kestiğine delalet ettiği gibi te'kid amaçlı olarak kelime tekrarlanmış ve her birisi için sonunda bir koç kesilmiş olabileceğini de belirtmiştir.¹⁵⁸

İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye gibi âlimler ise erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir koyun kesilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.¹⁵⁹ Ayrıca bu görüş İbn Abbâs, Hz. Âişe ve ehl-i hadisten çoğu âlimin görüşüdür.¹⁶⁰ Erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir adet kurban kesilmesi şeklindeki görüşü benimseyenlerin ise ilgili rivayetlerin zahirini ele aldıkları ve kıyas yoluyla da şahitlik, miras, kölelikten âzat etme ve diyet gibi konularda erkeğin iki kadına denk tutulmasını benimsedikleri görülmektedir.

Katâde, Hasan el-Basrî gibi âlimler ise kız çocuk için akîka kesilmeyeceğini belirtmişlerdir.¹⁶¹

Mâlik b. Enes ise Hz. Peygamber'in (s.a.s.) torunları için birer koç kestiğini bildiren rivayeti ve İbn Ömer'in uygulamasını¹⁶² esas alarak hem kız hem erkek çocuk için birer koç kesileceğini ifade etmiştir.¹⁶³ İbn Hacer gibi bazı âlimler ise

¹⁵⁶ Mâlik b. Enes, *el-Muvaţta'*, "Aķıķa", 2 (No. 1842, 1845).

¹⁵⁷ Vellevî, *Zahîretü'l-'ukbâ*, 32/366.

¹⁵⁸ Ebü'l-Hasen Nûruddîn Muhammed b. Abdilhâdî es-Sindî et-Tettevî, *Hâşiyetü's-Sindî 'alâ Süneni'n-Nesâî* (Beirut: Dâru'l-Cîl, ts.), 7/166.

¹⁵⁹ Hattâbî, *Me'âlimü's*, 4/263.

¹⁶⁰ Ebü Ömer Cemâlüddîn Yûsuf İbn Abdilber en-Nemerî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvaţta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, thk. Abdürrezzâk el-Mehdî (Beirut: Dâru İhyâ'i Turâsî'l-Arabî, 1439/2017), 2/296.

¹⁶¹ Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen*, 4/263; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 9/506.

¹⁶² Mâlik b. Enes, *el-Muvaţta'*, "Aķıķa", 1 (No. 1842), 2 (No. 1845).

¹⁶³ Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen*, 4/263; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 2/296; Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr el-Hudayrî es-Süyûtî, *Tenvîrü'l-havâlik 'alâ Muvaţta'î Mâlik* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 2/46.

İmam Mâlik'in dayandığı rivayetin hüccet sayılamayacağını belirtmiştir. Ardından iki koç kesildiğini belirten rivayette adedin istihbâba delalet ettiğini, bir koç kesmeyi belirten rivayetin de iktisârın caiz olduğuna işaret ettiğini söylemiştir.¹⁶⁴ Dolayısıyla erkek çocuk için iki kurban kesmenin amelin iyisi olarak değerlendirildiği, bir kurban kesmekle de sünnetin hâsıl olacağı¹⁶⁵ anlaşılmaktadır.

Hanefiler ise erkekler için kesilen akîka kurbanının iki olması gerektiği şeklindeki rivayetleri kabul etmekle birlikte bu rivayetlerin udhiye kurbanı ile nesh edildiğini ifade etmişlerdir.¹⁶⁶ Dolayısıyla erkek ve kadının akîka kurbanı hakkında eşit oldukları ifade edilmektedir.

Erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir kurban kesilmesi hakkındaki rivayetin sebep-i vürûdunun Yahudilere muhalefet olduğu söylenebilir. Nitekim Yahudiler erkek çocuk olduğunda kurban keser, kız çocuk olduğunda ise kesmedikleri bildirilmiş olup Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Yahudilere benzememek için erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir kurban kesilmesini istediği¹⁶⁷ nakledilmektedir.

Konu ile ilgili rivayetlerin pek çoğu Ümmü Kürz tarîkiyle gelmiştir. Ümmü Kürz'ün ise Hz. Peygamber'den (s.a.s.) işitmesinin Hudeybiye (6/628) yıllarına denk geldiği, Hz. Hasan'ın Uhud Savaşı (3/625) yılında, Hz. Hüseyin'in ondan bir yıl sonra (4/626) dünyaya geldikleri dikkate alındığında ikişer koç ihtiva eden rivayetin muahhar olması sebebiyle hükmün bu rivayete göre olduğu beyan edilmiştir.¹⁶⁸

Ayrıca erkek çocuklara iki, kız çocuklara bir akîkanın kesilmesi ise şu şekilde izah edilebilir:

¹⁶⁴ İbn Hacer, *Fetħu'l-bârî*, 9/506-507; Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr ed-Diyânüvî el-Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1995), 8/31.

¹⁶⁵ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 1/438.

¹⁶⁶ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'u's-sanâ'i'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1406/1986), 5/69.

¹⁶⁷ İbn Hacer, *Fetħu'l-bârî*, 9/506; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/382.

¹⁶⁸ İbn Hazm, *el-Muħallâ*, 6/242; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tehzîbü muħtaşarı Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Alî b. Muhammed el-Umrân - Nebîl b. Nassâr es-Sindî (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2018), 2/283; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 8/31.

Kur'ân-ı Kerîm'de erkeklerin kadınlar üzerinde yönetici ve koruyucu oldukları¹⁶⁹ ifade edilmiştir. Şahitlik hususunda ise bir erkeğin şهادeti iki kadının şهادetine denk tutulmuş,¹⁷⁰ mirasta kadın, erkeğin alacağı payının yarısını alacağı¹⁷¹ ifade edilmiştir. Başka bir âyette İmrâm'ın hanımının duasında erkeğin kız gibi olmadığı ifade edilmiş,¹⁷² oğullar, dünya hayatının süsü olarak sayılmıştır.¹⁷³

Hz. Peygamber (s.a.s.) ise bir hadiste şöyle buyurmuştur “Müslüman bir kimse Müslüman bir köleyi âzat ederse (esaretten kurtarırsa veya hürriyetine kavuşturursa) âzat edilen erkek köle o kimsenin (âzat eden erkeğin) ateşten kurtuluşuna vesile olur. Âzat edilen kölenin her bir uzvu âzat edenin bir uzvunu ateşten kurtarır. Müslüman bir kişi iki Müslüman kadın köleyi hürriyetine kavuşturur ise o iki kadın, âzat eden kişinin ateşten kurtuluşuna vesile olur. Onların her bir organı da o kimsenin bir organını ateşten kurtarmış olur.”¹⁷⁴ Söz konusu rivayette de bir erkek iki kadına denk sayılmış olup akîkada erkek-kız ayırımıdaki hükmün bu rivayete uygun olduğunu ifade etmek mümkündür.¹⁷⁵ Ayrıca genel olarak erkek çocuğun doğumunda sevincin daha fazla olması sebebiyle buna karşılık şükürün de daha fazla olması gerektiği söylenmiştir.¹⁷⁶

Muhammed b. Salih el-Useymin (1929-2001) ise bu konuda şöyle demektedir:

“İki koyunun yaşı, hacmi, benzerliği ve ağırlıkta aynı olması faziletli olan bir durumdur. Şayet insan (erkek çocuk için) sadece bir koyun bulursa, bu yeterli olur ve maksat hâsil olur. Fakat Allah ona mal vermişse (zengin ise), iki koyun kesmesi daha fazîletlidir.”¹⁷⁷ Buna göre insanın gücü yeterse iki koyun kesmesi,

¹⁶⁹ en-Nisâ 4/34.

¹⁷⁰ el-Bakara 2/282.

¹⁷¹ en-Nisâ 4/11.

¹⁷² Âl-i İmrân 3/36.

¹⁷³ el-Kehf 18/46.

¹⁷⁴ İbn Mâce, “ıtık”, 4 (No. 2522); Tirmizî, “Nüzûr”, 19 (No. 1547).

¹⁷⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tehzîbü Süneni Ebî Dâvûd*, 2/284; Azîmâbâdî, *‘Avnü'l-ma'âbûd*, 8/31.

¹⁷⁶ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, *İqlâmü'l-muvaqqî'in 'an rabbi'l-âlemîn*, thk. Muhammed Abdüsselâm İbrâhim (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1991), 2/115.

¹⁷⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sâlih b. Muhammed el-Useymin et-Temîmî, *eş-Şerhu'l-mümtî' 'alâ Zâdi'l-müstakni'*, Demmâm: Dâru'l-ibnu'l-Cevzî, 1422/2001, 7/492.

kendisi için daha fazîletli olsa da erkek çocuğu için bir koyunu akîka kurbanı olarak kesmesi câizdir.

Erkek çocuklara iki, kız çocuklara bir akîka kesilmesi hakkında şöyle bir yorum da mümkündür:

Dinimiz İslâm, kız çocuklarına ayrı bir önem vermekte olup erkek çocuklara iki akîka, kız çocuklara bir akîka kesilmesi kız çocuklarını değersiz görmekten kaynaklanmamaktadır. Bilakis iki akîka kesmek yerine bir akîka kesilmesi kızların önemini göstermektedir. Yani kız için kesilen bir akîka, erkek için kesilen iki akîka kurbanına denk olmaktadır.

Netice itibariyle, konuyla ilgili rivayetler gerek erkek gerek kız arasındaki farklılığa işaret eden âyetler bağlamında gerekse İslâm âlimlerinin görüşleri çerçevesinde incelendiğinde metinlerinde herhangi bir illetin olmadığı anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın (s.a.s.) “*Size bir şey emrettiğimde gücünüz nispetinde o işi yapınız*”¹⁷⁸ hadisi gereğince erkek için de birer akîka kurbanı kesilmesiyle şükür ifadesinin yerini bulacağı ve maksadın hâsıl kanaatindeyiz.

Sonuç

Yüce Allah'a (c.c.) bir şükür ifadesi olarak doğan çocuk için kesilen akîka kurbanı Hz. Peygamber'den (s.a.s.) önce âdet olarak kesilirken Hz. Peygamber'den itibaren uygulana gelen bir sünnet halini almıştır.

Akîka kurbanı Allah'a (c.c.) şükür olarak kesilirken, etin ikram edilmesiyle insanlar için kaynaşma vesilesi ve çocuğun topluma kazandırılmasına vesile olabilecek bir ibadet olacağını ifade edebiliriz.

Konuyla ilgili Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tavsiyeleri olmuş ve söz konusu tavsiyeler pek çok hadis kaynaklarında kaydedilmiştir. Çalışmamızın konusunu oluşturan erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir koyun kesilmesini bildiren rivayet hadis kaynaklarında tahrîc edilmiş olup hadis kitaplarında farklı varyantların olduğu görülmüştür.

Konumuzla ilgili rivayet başta Abdürrezzâk'ın *el-Muşannef*'inde olmak üzere Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ile Nesâî'nin *Sünen*'lerinde ve daha birçok kaynak eserde yer almıştır. Rivayetler

---

¹⁷⁸ Buhârî, “İ'tişâm”, 2 (No. 6858).

genel olarak Ümmü Kürz, Abdullah b. Amr ve Hz. Âişe tarîkleriyle nakledilmiş olup senedler tek tek incelenmiş ve senedlerin genel durumunun sahîh li-gayrihî seviyesinde olduğu tespit edilmiştir.

Konuyla ilgili rivayetler Kur'ân-ı Kerîm'de erkeğin konumuna vurgu yapan âyetler bağlamında ve önemli İslâm âlimlerinin konuyla ilgili görüşleri çerçevesinde değerlendirildiğinde metinde herhangi bir illetin olmadığı sonucuna varılmıştır.

İslâm âlimleri arasında konunun farklı anlaşıldığı, ayrıca İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel gibi âlimlerin rivayeti hüccet sayıp onunla amel ettiği, İmam Mâlik gibi bazı âlimlerin ise Hz. Peygamber'in (s.a.s.) torunları için birer koç kestiği rivayetine dayanarak söz konusu rivayeti bağlayıcı bulmadığı tespit edilmiştir. Erkek çocuk için iki kurban kesilmesinin müstehab kapsamında değerlendirildiği erkek-kız çocuk ayırımı yapmadan her birisi için tek kurban kesildiği zaman da maksadın hâsıl olacağı anlaşılmıştır.

Sonuç itibariyle günümüz şartlarında ve ailelerin maddi durumları da göz önünde bulundurarak erkek-kız ayırımı gözetmeden her birisi için eşit şekilde akîka kurbanı kesildiği zaman maksadın hâsıl olacağı kanaatindeyiz.

Kaynakça / References / مصدر

- Abdürrezzâk, Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî. *el-Muşannef*. thk. Merkezü'l-Buhûs Dâru't-Ta'sîl. 10 Cilt. Beyrut: Dâru't-Ta'sîl, 1437/2013.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnavûtî - Âdil Mürşid. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Atar, Fahrettin. "Akıka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/263-264. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Azîmâbâdî, Ebû't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr ed-Diyânüvî. 'Avnü'l-ma'bûd. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr. *el-Müsned*. thk. Mahfuzurrahmân Zeynullâh - Âdil b. Sa'd - Sabrî Abdülhâlik Şâfiî. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009/1408-1430.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-şâhîh*. 7 Cilt. thk. Mustafa Dîb el-Boğâ. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî. *Muhtasarı İhtilâfi'l-ulemâ*. 7 Cilt. thk. Abdullah Nezîr Ahmed. Beyrut: Dâru Beşâiri'l-İslâmiyye, 1416/1995.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *İlelü'l-hadîs*. thk. Mahfûzürrahman Zeynullah es-Selefi. 15 Cilt. Riyad: DâruTaybe, 1405/1985.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. Riyad: Dâru'l-Muğnî, 1412/1991.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî. *Ma'rifetü's-şâhâbe*. thk. Âdil b. Yusûf el-Azâzî. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, 1419/1998.
- Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm el-Büstî. *A'âmü'l-hadîs fi şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhammed b. Sa'd b. Abdurrahman Âl-i Suûd. 4 Cilt. Mekke: Câmiatü Ümmi'l-kurâ, 1409/1988.
- Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm el-Büstî. *Ġarîbü'l-hadîs*. thk. Abdülkerîm İbrâhîm el-Azbâvî. 3 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1402/1982.
- Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm el-Büstî. *Me'âlimü's-Sünen*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1991.
- Heyet, Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*. 45 Cilt. Kuveyt: Dâru's-Selâsil, 1404-1427/1983-2006.

- Humeydî, Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr b. Îsâ el-Kureşî. *el-Müsned*. thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî. 2 Cilt. Dimaşk: Dâru's-Sekâ, 1417/1996.
- İbn Abdilber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed. *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-aşhâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1412/1992.
- İbn Abdilber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed. *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta'a' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. thk. Abdürrezzâk el-Mehdî. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'i Turâsî'l-Arabî, 1439/2017.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 1271/1952.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdillâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Kûfî. *el-Muşannef*. thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdülazîz eş-Şeserî. 25 Cilt. Riyad: Dâru Kunûzi İşbilya, 1436/2010.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-bârî bi-Şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhibbiddîn el-Hatîb - Muhammed Fuâd Abdülbâki. 13 Cilt. Kahire: Dâru'r-Reyyân li't-Turâsî, 1407/1987.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Takrîbü't-Tehzîb*. thk. Muhammed Avvâme. 1 Cilt (765 sayfa). Suriye: Dâru'r-Reşîd, 1406/1986.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *es-Şikât*. 9 Cilt. Haydarâbât: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1393/1973.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî. *İ'lâmü'l-muvakkî'in 'an rabbi'l-âlemîn*. thk. Muhammed Abdüsselâm İbrâhîm. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1991.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî. *Tehzîbü muhtaşarı Süneni Ebî Dâvûd*. thk. Alî b. Muhammed el-Umrân - Nebîl b. Nassâr es-Sindî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2018.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdillâh b. Ahmed. *el-Muğnî*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh Muhammed el-Hulv. 15 Cilt. Riyad: Dâru âlemi'l-Kütüb, 1417/1997.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *es-Sünen*. thk. Şuayb Arnâvût - Âdil Mürşid - Muhammed Kâmil Karabelli - Abdulatîf Hırzullah. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem er-Rüveyfî. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414/1993.

- İbn Râhûye, Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî. *el-Müsned*. thk. Abdülgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî. 5 Cilt. Medine: Mektebetü'l-İmân, 1412/1991.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid*. 4 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1425/2004.
- İbn b. Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Kâtib el-Hâşimî. *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadîr Âta. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbü'rî. *el-İknâ'*. thk. Abdullah b. Abdülazîz el-Cibrîn. 2 Cilt. by. 1408/1987.
- İbrâhîm, Mustafâ vd. *el-Mu'cemu'l-vasît*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1986.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî. *Bedâi'u's-sanâ'i'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvaţta'* (Yahyâ b. Yahyâ *el-Leysî rivayeti*). thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî. Beyrut: Müessesetü Zâhid b. Sultân, 1425/2004.
- Mecdüddin İbnü'l-Esîr, Ebü's-Seâdât el-Mübârek b. Esîrüddîn eş-Şeybânî el-Cezerî. *en-Nihâye fi ğarîbi'l-hadîs ve'l-eşer*. thk. Halîl Me'mun Şihâ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1435/2014.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân. *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983.
- Muhammed İliş, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Mısrî. *Minehu'l-celîl 'alâ Muhtaşari's-Şeyh Halîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1409/1989.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf el-Haddâdî. *Feyzü'l-ğadîr şerhu'l-Câmi'i's-şâğîr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1357/1938.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünen*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Halep: Mektebü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 1406/1986.
- Sarı, Mevlût. *Arapça-Türkçe Lûgat*. 1 Cilt. İstanbul: İpek Yayınları, 1984.
- Sindî, Ebü'l-Hasen Nûruddîn Muhammed b. Abdilhâdî et-Tettevî. *Hâşiyetü's-Sindî 'alâ Süneni'n-Nesâî*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, ts.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr el-Hudayrî. *Tenvîrü'l-havâlik 'alâ Muvaţta'i Mâlik*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Tan, Zeki. "Kur'an Öncesi Arap Toplumunun Örf ve Adetlerini Bilmenin Kur'an'ı Anlamadaki Rolü: Kurbân Örneği (II)". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

Dergisi 32/32 (2011).

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre. *es-Sünen*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1417/1996.

Useymîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sâlih b. Muhammed. *eş-Şerhu'l-mümti' 'alâ Zâdi'l-müstakni'*. 15 Cilt. Demmâm: Dâru'l-ibnu'l-Cevzî, 1422/2001.

Vellvî, Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyûbî. *Zahîretü'l-‘uqbâ fi şerhi'l-Müctebâ*. 42 Cilt. Riyad: Dâru'l-Mi'râc, 1416-1424/1996-2003.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed et-Türkmânî. *Siyeru a'lämi'n-nübelâ'*. thk. Şeyh Şuayb el-Arnaût. 15 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985.